

DE SLANGEN VAN SURINAME, DEEL XX: FAMILIE VIPERIDAE, SUBFAMILIE CROTALINAE (HET GESLACHT LACHESIS).

Door: A. Abuys, Jukwerderweg 31, 9901 GL Appingedam.

Inhoud: Het geslacht *Lachesis* - Literatuur.

HET GESLACHT *LACHESIS* DAUDIN, 1803 - BOSMEESTERS

Er is slechts één soort met drie ondersoorten, waarvan één in Suriname voorkomt.

Algemene gegevens en kenmerken van het genus:

Kop: De kop is in bovenaanzicht ovaal of eivormig met een duidelijke overgang naar de nek. Van de bij de Colubriden (ringslangachtigen) zo bekende negen grote frontale schilden zijn een vier-tal nog herkenbaar aanwezig. Het zijn de twee supraocularen, klein, smal en iets over het oog uitstekend en de onopvallende internasalen, die een aantal schub lengten van elkaar afliggen.

De ogen zijn klein en hebben verticale, elliptische of spleetpupillen.

Romp: Stevig, met sterk (knobbelig) gekielde schubben. Kenmerkende grote ruitvormige vlekken, meestal zwart met een kleine basiskleurige kern, bedekken het lichaam.

Staart: Zeer kenmerkend voor de bosmeesters. De staartschubben zijn kegel- of pyramidevormig gekield. Het einde van de staart is voorzien van een hoornige stekel. Bij gevaar zal ook deze slang als waarschuwing met zijn staart op de grond trillen. De hoornige stekel speelt een belangrijke rol bij het produceren van het tril-lingsgeluid, vooral wanneer een bladerdek op de grond ligt. Als waarschuwingssignaal zal dit geluid dat van de ratel echter nooit evenaren.

Leefwijze: Terrestrisch. De jacht op prooidieren is voornamelijk 's nachts, waarbij de groef (thermoreceptor) een niet onbelangrijke rol speelt. De slang ligt dan gewoonlijk langs de wildpaden op de loer.

Voeding: Het menu bestaat uit kleine zoogdieren, voornamelijk knaagdieren, onder andere buidelratten, maar ook vogels maken er deel van uit.

Biotoop: Het savannebos en het hoogbos. Vooral in het savannebos moet het micro-biotoop koel zijn met een hoge vochtigheidsgraad. In gevangenschap gedijt de slang het best bij een maximumtemperatuur van 24°C en een luchtvochtigheid van 90%.

In de natuur worden deze slangen vaak in paren gevonden. Ze vertoeven veelal in stekelige palm-bosjes (Beebe) en zijn die niet voorhanden, dan liggen zij gewoon onder boomstammen, in holle boomstammen, gedeeltelijk onder en tussen de afgevallen bladeren.

In de andere Midden- en Zuidamerikaanse landen leeft het dier teruggetrokken in de bergachtige streken. En ook hier prefereert hij de koele (ongeveer 20°C) plaatsen met een grote luchtvochtigheid.

Voortplanting: In afwijking tot de andere genera van de groefkopadders, door middel van eieren (ovipaar). Het aantal eieren is niet groot, maximaal twaalf stuks. De lengte bedraagt ongeveer 7,5 cm. Veelal legt het vrouwtje haar eieren in door knaag- of gordeldieren uitgegraven holen. Naar het schijnt bewaakt zij het nest totdat na ongeveer 78 dagen de eieren uitkomen. Na de paring blijft het mannetje nog een hele tijd bij het vrouwtje.

Bijzonderheden: Linnaeus noemde deze slang "*Crotalus mutus*" = stomme ratelslang.

- *crotalum* = ratel

- *mutus* of *muta* = stom.

Later werd de naam *Lachesis* opgevoerd, afgeleid van de Griekse noodlotsgodin (één van de drie schikgodinnen).

De bosmeester is de grootste gifslang van Zuid-Amerika. Op de wereldranglijst staat hij echter op de vierde plaats. De koningscobra (*Ophiophagus hannah*) is met zijn 5,5 m de langste, terwijl de taipan (*Oxyuranus cutellatus*) met zijn ongeveer 4,5 m op de tweede plaats staat en de zwarte mamba (*Dendroaspis polylepis*) met ongeveer 4 m lengte de derde plaats mag innemen. De meeste slangen van dit genus zijn aangestoken met longworm (*Porocephalus*; Emslye, 1977). Volgens Beebe kan men een bosmeester al op een afstand van tien meter ruiken en herkennen aan zijn niet welriekende muskusachtige geur. Zelf heb ik bij het vangen van een aantal exemplaren deze geur nog niet waargenomen.

De lengte van de giftanden bij een *Lachesis muta* van 2m is 2,5 cm, bij één van 3,5 m is de lengte 3,5 cm.

Omdat de bosmeester een grote slang is, heeft hij normaal gesproken ook een grote voorraad gif. In vergelijking met de andere genera is dit gif niet zo sterk, maar door de grote hoeveelheid per beet, is de dodelijkheid er niet minder om. Hieronder volgt een tabelletje ter vergelijking van de sterkte en de hoeveelheid gif in onderlinge verhouding tussen de vertegenwoordigers van drie genera van de groefkopadders.

Naam	LD 50/mg in muizen	Gemiddelde hoeveelheid per beet	Maximale hoeveelheid per beet	Dodelijke hoeveelheid voor mensen
<i>Lachesis muta</i>	1	400 mg	800 mg	350 mg
<i>Bothrops atrox</i>	2	150 mg	350 mg	150 mg
<i>Crotalus durissus</i>	16	33 mg	180 mg	25 mg

Bovenstaande gemiddelden zijn zeer globaal. De produktie van de hoeveelheden gif hangt natuurlijk ook af van de grootte van de slang.

Lachesis muta muta (Linnaeus, 1766).

Nederlandse naam: Surinaamse bosmeester.

Engelse naam: Bushmaster.

Surinaamse naam: Makka sneki of Kapassi sneki.

Maximum lengte: Ongeveer 3,75 m.

Beschubbing: Dorsalen in 35 tot 37 rijen (gekielde schubben); 213-230 ventralen; 32-50 subcaudalen; een enkele anale schub; 2 preoculareren (bovenste heel groot, onderste smal); 2 postoculareren (bovenste groter); 1 loreale (klein); 9 of 10 supralabialen (1e en 2e zijn groot); 13-15 sublabialen; temporalen niet aanwezig. (Schubgegevens uit Roze, 1966).

Kenmerken: Zie ook "algemene gegevens en kenmerken van het genus".

De supraoculareren, iets over de ogen uitstekend, zijn klein en smal. De groef ligt in de subpreoculare en wordt aan de onderkant begrensd door de 2e supralabiaal. De onopvallende internasalen worden door 2 à 3 schubben van elkaar gescheiden.

De supralabialen worden door 4 à 5 rijen schubben gescheiden van de oogrand. De kop is bruin met zwarte vlekjes, terwijl vanaf de achterkant van het oog een zwarte streep loopt tot aan de achterkant van de bovenkaak (een postoculare streep).

Het bovenlichaam heeft een lichtbruine basis kleur en de rug is geheel bedekt met opvallende zwarte ruit- of zadelvormige vlekken met een kleine basiskleurige kern. Deze vlekken lopen ver uit over de flanken (laterale kanten) en bereiken vaak de buikrand. Het totale aantal zwarte vlekken is ongeveer 32.

Foto 1. *Lachesis muta muta*. Foto: C.A.P. van Riel.

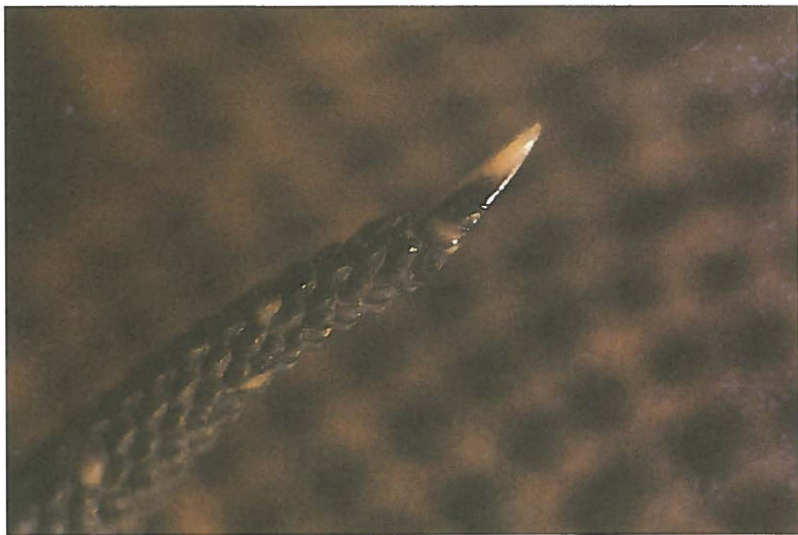

Foto 2. *Lachesis muta muta*, staart/tail. Foto: A. Abuys.

De buik is egaal vuilwit of ivoorkleurig. Het laatste gedeelte van de staart is zwart. Volgens Emsley (1977) is de nek van de bosmeester erg zwak. Mijn ervaring bij het achter de kop beetpakken van enkele exemplaren is, dat de dieren totaal geen poging deden om de kop weer vrij te maken, wat bij het fotograferen van de kop en de geopende bek wel zo makkelijk was. Misschien heeft dit inderdaad te maken met een zwakke nek, maar zekerheid hierover heb ik niet.

Opmerkingen: De makka sneki (Surinaams voor doornslang, vanwege zijn doornachtige staartpunt) ligt vaak langs wildpaden op de loer om een prooi te bemachtigen. In verband daarmee doet in Suriname de volgende overlevering de ronde: "Wanneer een groep mensen (bosarbeiders, jagers, dorpingen enzovoort) achter elkaar langs een bos- cq. wildpad lopen, dan zal een makka die daar op de loer ligt "altijd" de derde voorbijkomende persoon aanvallen". Een verklaring hiervoor kan zijn, dat de makka zich in eerste instantie wat terugtrekt, maar daarna bij de steeds weer passerende dreiging toeslaat uit een angstreflex of gedreven door een soort verdedigingsinstinct. In de praktijk zal dat ook de tweede of vierde persoon kunnen zijn. De overlevering wil dit soort zaken veelal wat smeüger voorstellen.

Een andere overlevering vertelt, dat een makka "altijd" met een reuzengordeldier in een hol samenleeft. Ook hier kan worden opgemerkt, dat hollen van kapassies (gordeldieren) goede schuilplaatsmogelijkheden bieden voor vele soorten dieren en dus ook voor een makka. Het kan voorkomen dat een makka een hol inkruipt waar de oorspronkelijke bewoner nog inzit en oude en nieuwe bewoner elkaar op een of andere manier accepteren. Wordt dit eens een keer waargenomen, dan is het weer de basis voor een smakelijke

overlevering. De naam "kapassie sneki" als tweede naam is hier dan ook van afgeleid. De inlandse bevolking (voornamelijk boslandcreolen en indianen) zal deze zeer gevreesde slang nooit doden door hem met een houwer (kapmes) de kop af te hakken, maar zal een stok of tak gebruiken om het dier de kop te vermorzelen. De overlevering zegt namelijk, dat een afgehakte kop wraak zoekt en alsnog zal bijten (in deze bewering zit inderdaad een grond van waarheid. Uit eigen ervaring kan ik hier stellen, dat een afgehakte kop van een slang na een half uur nog bewuste bijtbewegingen kan maken). Als een soort bezwering zal men direkt na het vermorzelen van de kop van de makka deze alsnog van het lichaam scheiden en samen met de eveneens afgehakte staartpunt (die men ook als een soort gifapparaat beschouwt) begraven, afzonderlijk van de rest van het lichaam. Een ander Surinaams volksgeloof is de werking van 'sneki koti', een medicijn tegen slangenbeten, of zelfs nog sterker, het medicijn zou in staat zijn om slangen op de vlucht te jagen of zelfs dood neer te laten vallen. Sneki koti wordt bereid uit een tot kool ge-roosterde kop van een slang, van welke de bereider gelooft dat het een gifslang is. De verkoolde kop wordt met verkoolde kruiden, wat kalk en kruit tot een zwart poeder gewreven. Dit poeder moet men dan elk half jaar aanbren-gen in krasjes in de huid van polsen en enkels. Wordt men desondanks toch nog gebeten, dan moet men wat van het poeder innemen. Na zo'n inen-ting mag men geen schildpad- of hertevlees meer eten. Ook mag men niet te dicht bij een zwan-gere vrouw komen, daar de kracht van het "medi-cijn" het ongeborn kind kan doden. Aangezien de bosbewoners, ondanks hun grote kennis van de natuur, nog steeds een groot aan-

tal niet-gifslangen niet kent en deze voor dodelijke gifslangen aanzien, zal het geloof in sneki koti helaas aanblijven. Regelmatig zal het geloof in dat "medicijn" aangewakkerd worden, doordat het tegen een beet van een niet-gifslang, die voor een gifslang wordt aangezien, natuurlijk altijd baat.

Verspreiding: Brazilië, Venezuela, Trinidad, Bolivia, Peru, Ecuador, Colombia en de Guyana's.

Vindplaatsen in Suriname: 1. Militair bosbivak Tibiti (door onbekenden gedood, 1971); 2. Bosbivak Zanderij (A. Abuys, 1972); 3. Zwembad Cola-kreek achter dorpje Zanderij (J. de Bruin, 1973); 4. Dorpje Brownsberg (door onbekenden gedood, 1974); 5. Loksi-Hati militair bosbivak (onthoofd, 1974); 6. Op de weg tussen St. Laurent en Mana (A. Abuys, 1975).

Lachesis muta muta

LITERATUUR

- Beebe, William, 1946. Field notes on the snakes of Kartabo, British Guiana and Caripito, Venezuela. *Zoologica*, Bull. N.Y. Zool. Soc., Vol. 31 (1): 11-31.
- Emsley, Michael G., 1977. Snakes, and Trinidad and Tobago. *Bull. Maryland Herp. Soc.*, Vol. 13 (4): 201-304.
- Grzimek, B., 1973. Het leven der dieren, deel VI: Reptielen. *Het Spectrum*, Utrecht/Antwerpen. Pp. 1-742.
- Karbaat, J., 1962. Slangenbeten. *Ned. Militair Geneesk. Tijdschrift*, Vol. 15: 218-240.
- Lancini V., Abdem R., 1979. Serpientes de Venezuela. Ernesto Armitano, Caracas. Pp. 1-262.
- Peters, James A. & Braulio Orejas Miranda, 1970. Catalogue of the Neotropical squamata, Part I: Snakes. *Smithsonian Inst. Bull.*, No. 297: i-viii, 1-347.
- Roze, Jānis A., 1966. La Taxonomia y Zoogeografia de los Ofidios de Venezuela. *Univ. Centr. Venezuela*, Caracas. Pp. 1-362.